

КОНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДЕЙ ПІД ЧАС ПРИМУСОВОЇ РЕЛОКАЦІЇ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Катерина ДРАНЧАК

*старший лаборант кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства Юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Примусова релокація є одним із основних інструментів захисту цивільного населення під час збройних конфліктів. Конституційно ця проблема тісно пов'язана з правами людини, зокрема правом на безпеку, житло, медичні послуги та соціальне забезпечення. Однією з найсерйозніших проблем є порушення права на житло, що виникають в умовах збройного конфлікту. Конституція гарантує захист житла, однак примусова релокація може вимагати перегляду цієї норми задля забезпечення безпеки людей і збереження їхніх прав у нових умовах. Конституційні положення, що стосуються соціального захисту, повинні враховувати ситуацію переміщених осіб. Це вимагає розробки спеціалізованих механізмів підтримки, таких як фінансова допомога, надання харчування, медичне обслуговування та задоволення базових потреб. Важливою є гармонізація національних стандартів з міжнародними нормами, зокрема щодо прав біженців і переміщених осіб, а також мінімальних стандартів гуманітарної допомоги та захисту прав людини в умовах збройного конфлікту. Конституція має забезпечити імплементацію цих стандартів у національне законодавство¹.

Держава повинна не лише встановити правову основу для переміщення осіб, але й нести відповідальність за захист їхніх прав. Це включає створення ефективних механізмів допомоги, побудову інфраструктури для тимчасового проживання та правовий супровід процесу релокації. Конституція гарантує право на свободу пересування, однак в умовах збройного конфлікту це право може бути обмежене. Тому важливо мати чітке законодавче регулювання щодо умов, за яких можуть здійснюватися примусові переселення, щоб уникнути порушень прав людини та зловживань. Примусова релокація може стати підґрунтям для дискримінації за різними ознаками (етнічними, релігійними, соціальними)². Конституція

¹ https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/53775/1/%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%B2%20%D1%83%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%85%20%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8_%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%BA.pdf?utm_source

² <file:///C:/Users/UzhNU/Downloads/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf>

повинна забезпечити захист від таких форм дискримінації, створюючи механізми для рівного доступу до прав і гарантій для всіх категорій переміщених осіб, незалежно від їхнього походження чи статусу.

Конституція має визначити роль місцевих органів влади в наданні допомоги переміщеним особам. Вони повинні бути залучені до процесу реєстрації, надання житла, медичних послуг і задоволення інших базових потреб, а також до забезпечення безпеки людей на нових територіях. Конституційні норми мають бути узгоджені з міжнародними стандартами у сфері прав людини, зокрема з Конвенцією про статус біженців і міжнародним гуманітарним правом. Це забезпечить ефективний захист переміщених осіб як на національному рівні, так і на міжнародній арені³. Місцеві органи влади повинні мати чітко визначені повноваження і ресурси для забезпечення прав переміщених осіб, таких як надання тимчасового житла, медичних послуг, соціальних гарантій, а також можливостей для інтеграції в місцеві громади. Конституційний рівень організації та взаємодії між центральною і місцевою владою є ключовим для ефективності процесів релокації. Право на повернення до рідних місць після завершення збройного конфлікту є важливим елементом прав людини. Відповідно до міжнародних стандартів, держава повинна забезпечити переміщеним особам можливість безпечного повернення, відновлення їхніх прав та майна, а також гарантії відновлення їхнього життєвого рівня в нормальних умовах.

Отже, примусова релокація в умовах збройного конфлікту є складним і багатогранним процесом, який потребує ретельного врегулювання на конституційному рівні. Конституція повинна не лише гарантувати основні права людини, такі як право на безпеку, житло, медичні послуги та соціальні гарантії, але й забезпечувати спеціалізовані механізми підтримки для переміщених осіб, зокрема через соціальні, правові та гуманітарні заходи. Поряд з цим, важливим є забезпечення гармонізації національних норм з міжнародними стандартами прав людини, що дозволить надати ефективний захист переміщеним особам як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях. Конституція має гарантувати рівний доступ до прав і можливості для всіх категорій переміщених осіб, створюючи чіткі механізми захисту від дискримінації та забезпечуючи ефективну взаємодію між державними органами та місцевими властями. Загалом, конституційне регулювання примусової релокації має бути збалансованим і орієнтованим на забезпечення основних прав і свобод людини, враховуючи специфіку умов збройного конфлікту. Важливим є також забезпечення права на повернення та відновлення прав громадян після завершення конфлікту, що дозволить не лише захистити права переміщених осіб, а й сприяти відновленню соціальної стабільності в країні.

³ https://constitutionalist.com.ua/wp-content/uploads/2023/07/zahist-prav_-svobod-i-zakonnih-interesiv-lyudini_-gromadyanina-ta-derjavi-v-umovah-zbroynoyi-agresiyi-proti-ukrayini_materiali-mijnarodnoyi-naukovo-praktichnoyi-konferentsiyi_-m.-kiyiv_-19-jovtnya-2022.pdf?utm_source